

MAT 4061 GALOIS TEORİSİ FİNAL SORULARI

Ad-Soyad:.....CEVAP ANAHTARI.....

12.01.2005

No :.....

Soru 1) $x^5 - 10x^4 + 2x - 20 = 0$ polinomunun düşürülmüşünü elde ediniz. (20 puan)

x yerine $x - a_{n-1}/n a_n = x - (-10/5).1 = x+2$ yazılırsa, ve gerekli düzenlemeler yapılırsa düşürülmüş polinom $x^5 - 40x^3 - 160x^2 - 238x - 144$ olarak elde edilir.

Soru 2) $\sqrt{3+\sqrt{4i}}$ sayısının $\mathbb{Q}$ üzerindeki minimal polinomunu bulunuz. Bu sayı $\mathbb{Q}$ üzerinde cebirsel midir? (20 puan)

$x = \sqrt{3+\sqrt{4i}}$ olsun. $x^2 = 3+\sqrt{4i}$ olup $x^2-3 = \sqrt{4i}$ ve $(x^2-3)^2 = 4i$ yazılır. Parantez açılınca $x^4-6x^2+9 = 4i$ elde edilir. Burada i sayısı $\mathbb{Q}$ 'da kalmadığından yine kare alınarak $x^8-12x^6+54x^4-108x^2+81 = 0$ minimal polinomu bulunur. Dolayısıyla bu sayı $\mathbb{Q}$ üzerinde cebirseldir.

Soru 3) Bir halkada n -inci dereceden bir polinomun kaç kökü olabilir. Örnek veriniz. (20 puan)

Halka aynı zamanda bir cisim ise, polinomun derecesi n olduğunda tam n tane kökü vardır. Örneğin $\mathbb{R}$ reel sayılar cisminde n -inci dereceden bir polinomun en çok n kökü olduğu cebirin temel teoremi olarak bilinir.

Halka cisim özelliklerine sahip değilse kök sayısı n den fazla olabilir. Örneğin $\mathbb{Z}_{12}$ halkasında $x^2-1 = 0$ polinomunun 1, 5, 7 ve 11 olmak üzere dört kökü vardır.

Soru 4) 9 elemanlı bir cismin elemanlarını elde etmek için kullanılacak herhangi bir minimal polinom bulunuz. Bu elemanları yazınız ve terslerini belirleyiniz. (20 puan)

Bu cisim $GF(3^2)$ 'dir. Elemanları da $x^9-x = 0$ polinomunun farklı 9 köküdür. Bu polinom çarpanlara ayrıldığında

$$\begin{aligned}x^9-x &= x(x^8-1) = x(x^4-1)(x^4+1) \\ &= x(x-1)(x+1)(x^2+1)(x^4+1)\end{aligned}$$

elde edilir. Bu cisim ikinci dereceden bir genişleme olduğundan x^2+1 polinomunu seçebiliriz. (bu polinom mod 3'te indirgenemeyen bir polinom olmalıdır, x^2+x+2 , x^2+2x+2 , $2x^2+2$, $2x^2+x+1$, $2x^2+2x+1$ de alınabilir). Bu polinomun kökleri ise i ve $-i$ 'dir. Dolayısıyla $GF(9)$ 'un elemanları $0, 1, 2, i, 1+i, 2+i, 2i, 1+2i$ ve $2+2i$ 'dir. Bunların (0 dışında) tersleri ise sırasıyla $1, 2, 2i, 2+i, 1+i, i, 2+2i, 1+2i$ 'dir. Örneğin $1+i$ 'nin tersini bulmak için $(1+i)(a+ib) = 1$ denklemini mod 3'de çözmek gerekir. Yani $a-b=1$ ve $a+b=0$ denklemlerini mod 3'te çözmeliyiz. Bu da $a=2$ ve $b=1$ için sağlanır.

Soru 5) $P(x) = x^5 + 25x^3 - 20x^2 + 15x - 75$ polinomu $\mathbb{Q}$ üzerinde Eisenstein kriterine göre indirgenebilir midir? (20 puan)

25, 20, 15, 75 sayılarını bölen tek asal 5'tir. 5^2 , sabit terim olan 75'i böldüğünden Eisenstein kriteri gereği indirgenebilir diyemeyiz.

Not: Süre 70 dakikadır. Başarılar. **İNC**